

ТМ	Г. XXXVI	Бр. 3	Стр. 1441-1445	Ниш	јул - септембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ дела
Примљено: 26. 07. 2012.

Мирко Благојевић

У СЛАВУ ЕСАДА ЋИМИЋА*

У издању Свеучилишта у Задру, прошле године је светлост дана угледала књига издата поводом 80 година живота професора емеритуса др Есада Ћимића, стручној и широј читалачкој публици на просторима бивше, социјалистичке Југославије и данашње Хрватске, познатог социолога религије, филозофа и хуманистичког интелектуалца. За овај зборник радова предговор и уводни текст је написао, такође добро познати, а нажалост данас покојни, проф. др Никола Скледар, хрватски социолог и психолог религије. Стручна, научно-педагошка и интелектуална делатност проф. Ћимића веома је разуђена, богата и протегнута на више од педесет година: од шездесетих година прошлог века до данашњих дана, од друштвеног оквира југословенског социјалистичког друштва и владавине марксистичке друштвене теорије до данашњег хрватског друштва и плурализма теоријских становишта. Тај период у његовом животу био је прожет мукотрпним али посвећеним радом, стваралаштвом, личним и професионалним страдањем али и популарношћу, помало сличној оној популарности што је данас првенствено резервисана за нека занимања која понајмање имају везе са научницима и њиховим идејама.

Тако буран и упечатљив професионални и лични живот, а притом и неке особине карактера професора Ћимића, ни раније, као ни данас, нису остајале без реакција, било оних позитивних било негативних. Такав однос према његовом животу и његовом социолошком и филозофском раду не изненађује никога ко познаје Есада Ћимаћа: наиме, он је увек био далеко од замисли о кабинетском научнику који се искључиво држи катедре или институтске канцеларије и који улази само у стручне расправе са колегама који се истим послом баве. Ћимић је човек и научник који је тежио идеалу ангажованог интелектуалца и који није бежао да своје мишљење о често горућим и контроверзним друштвеним питањима изнесе и брани јавно ма какве практичне консеквенце имало такво понашање по њега и његову породицу. Због тога је долазио често у ситуацију да га не разумеју или да га, нарочито етаблиране научне и политичке структуре, дефинишу као опасност по сопствене или друштвене интересе, што је резултирало остракизмом из тадашњег босанскохерцеговачког научног и духовног живота и сељењем диљем универзитетских центара бивше југословенске, социјалистичке федерације.

mblagojevic@instifdt.bg.ac.rs

* *Esadu Ćimiću u čast* (zbornik radova) 2011. Zadar: Sveučilište u Zadru, str. 238.

Због свега тога не треба да чуди велики број реакција на његово дело, живот и рад, што се доказује и бројем прилога који су се нашли у садржају монографије посвећене животном јубилеју проф. Ћимића.

Монографија садржи укупно 16 текстова уз репринт једног интервјуа са проф. Ћимићем који је водио Јадран Матијевић а објављен је у часопису „Питања“ у Загребу 1980. године: поред уводног текста проф. Складара, у коме је систематично и садржајно приказана животна и професионална Ћимићева биографију, иако се Складар није либио да у тексту изведе и најопштије закључке о методолошким и теоријским домањима Ћимићеве социологије, посебно социологије религије, налази се још 15 текстова, међу њима и два наших познатих аутора: српског културолога Ратка Божовића и нишког социолога религије Драгољуба Б. Ђорђевића, редовног професора Универзитета у Нишу – Машински факултет. После свих ових текстова, на крају монографије, дата је и укупна библиографија проф. Ћимића. Текстови су поређани од општијих и систематичнијих у анализи и оцени Ћимићевих бројних тема којима се бавио у исто тако бројним књигама и научним текстовима, према нешто ужим и специфичнијим насловима који се баве само неким посебним проблемом или делом проф. Ћимића. Многи текстови су раније били објављени, а у овој монографији прештампани су са одговарајућим исправкама. Пошто у овом приказу не намеравамо да прикажемо сваки од наведених прилога, најпре ћемо навести имена аутора који су писали о проф. Ћимићу а затим, после краће биографије проф. Ћимића, издвојити неке њихове заједничке карактеристике. У овој монографији своје прилоге имају поред Николе Складара и: Мислав Кукоч, Младен Лабус, Ратко Чорић, Жељка Тонковић, Драгољуб Б. Ђорђевић, Иван Маркешкић, Никола Дуганџија, Ратко Божовић, Божо Рудеж, Есад Бајтал, Нусрет Идризовић, Круно Закарија, Зденко Ротер, Марко Кершеван и Предраг Матвејевић.

Др Есад Ћимић је рођен 1931. године у Мостару. На Филозофском факултету у Сарајеву завршио је далеке 1960. године студије филозофије, а 1964. године је докторирао на истом факултету тезом „Социјалистичко друштво и религија“, да би затим предавао у звању доцента Теоријску социологију на истом факултету. Након што је изабран за редовног професора а после забране и уништења књиге „Човек на раскршћу“, искључен је са факултета због „морално-политичке неподобности“. Од 1976. године професор Ћимић ради у звању редовног професора Теоријске социологије на Филозофском факултету у Задру. Од 1983. године ради на Филозофском факултету у Београду као редовни професор Социологије религије и Социологије морала, не напуштајући ни рад на Филозофском факултету у Задру. На Свеучилишту у Загребу два пута је водио на последипломским студијама колегиј Социологија религије, те је у међувремену био ментор дванаесторици кандидата за магистарски и четворици за докторски рад. Био је и гостујући професор на Факултету за социологију, политичке науке и новинарство у Љубљани, Католичком богословском факултету у Загребу и на Правном факултету у Сплиту. Од 1992. године ради на Институту за примењена друштвена истраживања Свеучилишта у Загребу у звању научног саветника. Професор је такође на Хрватским студијама где предаје Општу науку о друштву. Године 1996. враћа се на Филозофски факултет у Задру одакле одлази у пензију а затим бива бирао у звање професора емеритуса сплитског Свеучилишта. Тако је професор Ћимић један од ретких социолога који је

био професор или гостујући предавач у већини универзитетских центара бивше Југославије, који се сада налазе у четири постјугословенске државе: држао је предавања у Сарајеву, Београду, Загребу, Задру, Сплиту и Љубљани. Респектабилна је библиографија научних радова професора Тимића. Такође је велики број научних скупова на којима је током своје дуге и плодне каријере Есад Тимић активно учествовао. Неизоставно треба поменути да је професор Тимић у свом досадашњем научноистраживачком раду сарађивао на различитим научним пројектима а неке од њих је и водио. Био је стални сарадник на пројектима Института за друштвена истраживања у Загребу а у скороје време био је водитељ једног пројекта који је реализован на Институту за примењена друштвена истраживања у Загребу под називом „Конфесије и раг“ а потом је на истом Институту водитељ пројекта „Религија и нација: католици, православни и муслимани“. Такође је учествовао не само на бројним научним скуповима у бившој социјалистичкој Југославији и данашњој Хрватској, него је својим рефератима и активним дискусијама учествовао и на међународним научним скуповима који су били организовани током 90-их година прошлог века углавном у Хрватској.

Неподељено мишљење аутора монографије посвећене проф. Тимићу јесте да је он један од најпознатијих социолога религије бивше Југославије. Није остала без позитивних коментара ни његова педагошка умешност. Поврх тога, професор Драгољуб Ђорђевић се бавио, између осталог, и неким цртама личности проф. Тимића: тако он истиче да је тај «херцеговачки козер» окретан човек са бурним професионалним животом, особа врцавог духа, вазда спремна на шалу, хумор, гег и имитацију. Он је социолог религије «изворне мисли» који је популаризовао социолошку струку многобројним пригодним јавним предавањима, појављивањем у медијима те у дневним и периодичним публикацијама. Томе је наравно, претходно мукотрпан али успешан научни рад у заснивању социологије религије, и њеном одвајању и осамостаљењу као научне дисциплине од владајућег и идеолошко-политички инструисаног и пожељног историјског материјализма. Самосвојни прилаз религији довео је до дога да буде проглашен ревизионистом. Проф. Тимић је објавио бројне научне радове и као мало ком социологу из тог периода, радови су му превођени на руски, мађарски, француски и италијански језик. На његовом социолошком раду су на страним универзитетима докторирала три кандидата. Неке синтагме које су колоквијалне у научној заједници, наслови су његових познатих књига: нпр. „драма атеизације“ или „политика као судбина“. Тимић формулише самосвојно схватање религије *per se*, разумева религију не само као социјално-историјску већ и као антропсихичку чињеницу, разликује корене и основ религије, разрађује типологију религиозности и атеистичности, даје одређена методолошка упутства за истраживање религијског феномена, интелектуално поштено вреднује рад својих колега.

Већина прилога у монографији односи се на критичку валоризацију и оцену научног доприноса објављених монографија проф. Тимића и тема којима се бавио: од првих објављених средином шездесетих година прошлог века до најсвежијих, објављених у првој деценији новог века. У својој првој књизи, насталој на темељу резултата првог емпиријског социолошког истраживања религиозности (спроведеног на подручју Херцеговине) у југословенској социологији религије, под насловом *Социјалистичко друштво и религија*, Тимић показује колико је теорија важна за искуствено истраживање

како не би остало на нивоу социографије и борнираног емпиризма: његов рад је срећан спој пост/марксистичке теорије и емпирије у истраживању, или права мера између спекулативне теорије која мало везе има са друштвеном стварношћу и пуког сакупљачког емпиризма који не дозвољава икакве теоријске закључке о предмету истраживања. У тој књизи сусрећемо и прве типологије нпр. теиста, атеиста и агностика, менталитетне и вредносне типологије припадника различитих конфесија: православаца, католика и муслимана.

У југословенској социологији религије Ћимића је као врсног социолога религије вероватно етаблирала књига *Драма атеизације* која је до данас доживела пет издања и ингениозну промену наслова у *Драма а/теизације*. Готово неприметна али суштинска промена наслова је уследила након свих промена на постјугословенском простору, па је неке теме учинила анахроним а неке актуелним и изнимно важним за друштвени и духовни живот људи у поменутиим друштвима. Афирмацију конфесионалног и религијског у постјугословенским друштвима требало је објаснити не само са редукционистичког социолошког становишта, него увек и уз помоћ филозофског, антрополошког и психолошког угла посматрања. Ћимић је и много раније био свестан колико један тако сложен и амбивалентан феномен, као што је религија, захтева религиолошки приступ, односно да се сложена структура овог арационалног или надрационалног феномена испољава у метафизичком, психичком, моралном и друштвеном пољу па Ћимић религију управо тако и третира: као метафизичку, психичку, моралну и друштвену чињеницу.

Ћимићева књига *Догма и слобода* настала је сабирањем ауторових есеја и интервјуа и захвата широк тематски распон. Главни налази ове књиге могу се сажети у неколико реченица: наша мисао у савременом свету креће се између две реалне крајности: догме и слободе; бит човека није једном заувек задата, она се остварује у самој човековој делатности; традиција је подлога на којој мислећи субјекат делује али га она нужно не прикива само за такав ход; религија у савременом друштву не ишчезава, како се често пише, него се историјски мења; интересантан је и прилог о критичкој валоризацији излагања о религијском феномену у домаћим уџбеницима на универзитетима.

Најинтригантнија је свакако Ћимићева књига *Политика као судбина*. Ради се о књизи која је Ћимића, без сумње, учинила познатим ван строго стручних кругова научника. Настала као стваралачки подстицај на темељу личног професионалног страдаљништва и политичке проказаности у бившој југословенској републици Босни и Херцеговини, а издижући се далеко изнад дневнополитичког патоса, она на теоријском, документарном и чак литератном нивоу говори о политици и стваралаштву, науци и научницима у социјалистичком друштву и политици, ангажману интелектуалаца, политици као стваралачкој игри и као техници манипулације. Са том техником манипулације, што је само један сегмент политике, истина често доминантан, повезан је на директан начин менталитет и карактер људи што се пластично изражава у таквим појавама као што су догматизам, провинцијализам, идеологизам, каријеризам, полтронство. Ћимић је у драмско-литерарном приступу, који му је иначе близак, веома вешто до нивоа имена личности, главних актера „драме“ приказао те особине и појаве, смештајући их у прецизно дефинисан географски, политички, духовни, професионални и универзитетски миље.

Кратко ћемо поменути још три Ћимићеве књиге и написати понешто о њима. То су следеће књиге: *Методолошки досег истраживања унутар социологије религије у Хрватској, Свето и свјетовно и Искушења заједништва*. Прва поменута књига била је могућа пошто се током деценија сакупила критична маса искуствених истраживања религије у Хрватској, у којој је број и квалитет таквих истраживања увек надилазио спроведена истраживања у другим постјугословенским земљама, од којих ни Србија није била изузетак. У овај књизи Ћимић критички валоризује и типологизује емпиријска истраживања религије, подвлачи основне методолошке проблеме и доприноси појединих аутора, не улазећи у подробно разматрање њихових теоријских полазишта, иако их прећутно претпоставља. У другој, горе поменутој књизи, о вечитој теми односа светог и световног, Ћимић пише у контексту политичких и социокултурних промена. Иако уважава социополитичку потку религијског феномена, он религију посматра далеко шире и дубље: као религију *per se*. У књизи *Искушења заједништва*, Ћимић је опет демонстрирао своју спремност да пише о сасвим актуелним друштвеним догађањима. Тако се овај пут, поред осталог, у жижи интересовања аутора нашао мукотрпан процес разградње југословенске федерације (што је резултирало ратовима и огромним људским и материјалним разарањима) те исто тако мукотрпан процес транзиције у постјугословенским државама. Он поставља и одговара на питање је ли тај рат био верски рат: верски рат је за њега *contradictio in adiecto*, пошто је увек замагљен неким другим, изворно нерелигијским мотивима или интересима, политичке, економске или војне природе. У контексту рата у Хрватској и БиХ, Ћимић пише о фаталном начелу „сви припадници једног народа у једну државу“, апострофирајући српске (југословенске) културне, политичке и војне институције за носиоце територијалног освајање и етничког чишћења у ту сврху. Наравно, може се и треба полемисати са овом Ћимићевом тезом, не толико у смислу да ли је тачна колико у смислу да ли је заиста систематично изведена из емпиријског материјала, али је приказ једне монографије свакако неадекватна форма за то.

Све у свему, монографију о којој је овде реч, топло препоручујемо не само стручњацима из области социологије религије него и другима, као и ширем читатељству које занимају знања о сложеном, дифузно и неједнозначном религијском феномену.